

Dobrá Rada nad zlato

Rudolf Zahradník

V posledních letech je funkce a postavení Rady většinou ubohé. Nebylo tomu tak vždy. Polistopadové vlády věděly, že s takovým tělesem se jim, v oblasti vědy a vzdělávání, vládnutí usnadní a bude odborně kvalifikované. Vskutku prvá Rada, které předsedal fyzik Antonín Baudyš, byla asi osmičlenná, složená z osobností vědy; jejím členem byl i Otto Wichterle. Předseda měl dva horlivé asistenty, M. Kalouska a právničku Dr. Zaoralovou. I Rada příští, vedená matematikem Igorem Němcem, byla na tom podobně příznivě, nebylo to byrokratické těleso. Společným rysem obou předsedů těchto Rad bylo trpělivé naslouchání členům Rady a neuplatňoval se ani stín mocenských zásahů. Situace se později začala zhoršovat. Mnozí místopředsedové vlády, kteří se stali předsedy Rady, začali entusiasticky a prvé schůze Rady se vždy zúčastnili. Další složky jejich agendy (třeba otázka menšin) jim zabránily v pokračování a výkonné moci v Radě se ujal administrátor. Úředník, relativně zdatný, který však o vědě konce 20. a začátku 21. století věděl pramálo, skoro nic. A tak neudivuje, že chystal na každou další schůzi rostoucí porci administrativních úkolů pro členy Rady. Věda se zvolna vytrácela. Dokonce i pouhé slovo *věda* se znelíbilo, označení *výzkum a vývoj* znělo některým lépe, stejně dobře jako znělo v letech 1950–1989. Jak víme, tehdejší úsilí nedopadlo dobře a obávám se, že neblahé pokusy posledních let vedou k podobnému konci. Název Rady byl rozšířen a slovo *inovace*, což celé věci dodává punc iracionality. Za chvíli sdělím proč.

Právem se lze ptát, v čem chybujeme. Lze to rozdělit do *tří* bodů.

Za prvé jsou scestné snahy řídit vědu podle zásad parlamentní demokracie. Tělesa, která mají co říci v oblasti kultury (vědy, umění), musí sestávat z osobností, jež tvoří odbornou špici v oblasti věd či umění. Navíc má vždy jít o lidi cti, lidi spravedlivé, harmonické a *nezaujaté*. Takoví existují, musí být však vůle požádat právě je o účast v Radě. Zcela falešná je víra, že např. každý ředitel ústavu AV, či každý z hodnostářů vysokých škol má kvalifikaci býti členem Rady. Není tomu tak. Současnou situaci dobře charakterizuje fakt, že klíčové pozice v Radě a v Grantové agentuře ČR jsou obsazeny politologem, sociologem a doktorkou filosofie. To si mohu dovolit říci, protože po léta jsem usiloval o dobrou pozici pro humanitní a socioekonomické vědy, takže by nebylo na místě se domnívat, že těmto oblastem nepřeji. Lidé s tímto vzděláním jsou však stěží schopni říci něco potřebného v oblasti vědy (ve smyslu angl. *science*).

Za druhé, to co výkonná a legislativní moc potřebuje, se týká přírodních věd, lékařství, inženýrských disciplín a, ovšem, matematiky; v oblasti ekonomické, právní a politologické si politická moc poradí sama. Ve světě klíčové pozice v poradním tělese bývají obsazeny nositeli Nobelovy ceny a mezinárodně respektovanými autoritami. Neobávejme se, ač Jaroslav Heyrovský ani Otto Wichterle už nežijí; „wichterloidních“ odborníků máme pro vytvoření Rady dost. Je však pozoruhodné, s jakou důsledností se v Radě nevyskytují. „Wichterloidní“ jedinci, stejně jako byl O. Wichterle, jsou učenci s mezinárodní pověstí, zhusta univerzální vzdělanci, se srdečným vztahem k umění a znalí (i v mezinárodním měřítku) spolupráce v trojúhelníku VŠ – prům. – AV. Slušným zdrojem takových je Učená společnost ČR. Z řad této společnosti je v Radě jen velmi málo jedinců, někdy (skoro) žádní. Naopak houževnatě se v Radě už po léta drží lidé, zdatní manipulátoři, které lze trefně označit jako aparátčiky vědy. Jejich vlivem se zmenšuje podíl příspěvku pro základní výzkum a roste podpora směrem

k (soukromému) průmyslu. Tito lidé navíc dbají, aby lidé jejich smýšlení tvořili přes 50 % členů, takže při hlasování mohou prosadit vše, co si přejí.

Za třetí, mezi obyčejnými zeměmi (sever, západ a jih Evropy, USA, Japonsko) má ČR neobyčejné postavení. Průmysl v obyčejných zemích většinou chce od vědy ideje a podněty, aplikace si obvykle přejí, ve svých dokonale vybavených laboratořích, dělat sami. Pokud jde o *inovace*, myšlenkový výkvět firem ví, co potřebují, aby obstáli v konkurenci. Velice ovšem stojí o konsultace se svými poradci z řad univerzitních učitelů a významných badatelů mimouniverzitního výzkumu. Tamní firmy zhusta přispívají vydatně na základní výzkum škol; myšlenka, že by rozpočtové peníze státu mohly mít k dispozici na svůj aplikovaný výzkum je absurdní. Nelze to zaměňovat s podporou státu v souvislosti s veleprojekty, které přesahují oblast a možnosti i veliké firmy. Jde např. o projekty spjaté s jadernou fúzí, jaderné elektrárny využívající jaderný odpad z klasických zařízení, či o hybridní vozidla. Přesto z určitých oblastí je u nás vyvíjen tlak na „odklonění“ rozpočtových peněz směrem k Ministerstvu průmyslu a obchodu; část jejich projektů už dlouho vyvolává útrpný úsměv. Navíc významné podniky v ČR už léta nejsou ve zdejším rukou. Stojí za zmínku, že jeden z prvních zásahů – při vstupu zahraničního majitele – byl spojen se zrušením často zdatného firemního výzkumu s tím, že si jej obstarají sami v mateřské firmě.

V souvislosti s úvahou o vědě nelze opominout poznámku o školství. Už léta znalí a zasvěcení pozorují pokles úrovně ve všech složkách školského systému. Myslí se na kde co, tomu hlavnímu se však věnuje nejmenší pozornost: jsou to učitelské sbory, jejich kvalita, finanční zabezpečení a postavení ve společnosti. Tísňivý je pohled na ohromný počet vysokých škol. Společným rysem mnoha je, že nemají řádný, skutečný učitelský sbor. To nemění nic na tom, že počet docentů a profesorů je velmi velký a neustále narůstá. Mnohé habilitace by však v obyčejném světě neobstály. To však určitým lidem (často ne bezmocným) nevadí. Touha po titulech je totiž ohromná a u některých nepotlačitelná. Běda zemi, kde lidé z oblasti politické moci bez zábran využívají odborné ubohosti a mravní pokleslosti některých škol, či jejich části k tomu, aby získali některý z titulů. Při odhalení nepoctivosti a podvodů se postupuje váhavě a vlažně. Ostatně tak je tomu při většině pokleslostí, podvodů a vše objímající korupce v měřítku celé společnosti.

Úroveň činnosti Ministerstva školství vzbuzuje už léta obavy a pohoršení. Absurdní průběh přípravy státní maturity, hrozná nepořádky v čerpání unijních peněz či vrchnostenský přístup k reprezentacím vysokých škol, to je jen pár ilustrací bídy. Nedostatečné financování zdejší nejlepší univerzity, Univerzity Karlovy, je pro ostudu. Pokud jde o školné, je to pro ČR, s ohledem na její povahu a na roli vzdělávání úmysl velmi pochybný. Denně se lidé dovídají z medií o únicích stamilionů či miliard. Snížením počtu podvodů o 30 či 40 % by zabezpečilo školství na delší dobu. Navíc by to dovolilo zvát k hostování vynikající zahraniční učitele a badatele na delší dobu. U srovnání s poměry v obyčejném světě jsme tradičně v ubohém postavení.

Kuriosně působí návrhy, podle nichž by měly být univerzity vedeny podobně jako průmyslové podniky. Doporučují to lidé, jimž je vedení průmyslového podniku podobně cizí jako požadavky na zdravý život univerzity. Je to jeden z projevů široce probíhající *amaterizace*, patrné i ve veřejném životě. Člověku je líto, je-li svědkem, když někdo, jenž si vede dobře v určité oblasti, je povolán vést úřad, jehož tematika je mu upřímně a hluboce cizí. Námitka, že jde jen o politickou funkci s tím, že práci provede dobře aparát onoho úřadu, u nás neplatí. Takové aparáty mají jistě ve Velké Británii a některých dalších západních zemích, ne však my.

Možná, že by u nás bylo lépe, kdyby klíčové osobnosti politického života měly dobrý kontakt s renomovaným vědcem. Ti, kteří se vtírají do jejich přízně, bývají podřadné kvality.

Někteří lidé z politické sféry říkávají, proč to, safra, nedáte do medií. Bohužel zapominají na to, že u nás je sice svoboda slova, svoboda projevu, avšak také je bezmezná svoboda nenaslouchat volání „zpětných vazeb“.

V Lidových novinách vyšlo 3.2.2012 (s vynecháním poslední věty).

**Odborná skupina Organizace výzkumu České fyzikální společnosti Jednoty českých matematiků a fyziků
AF-XXVIII (1) Legalita úkonů současné RVVI – (2) Vysoké školy k tvorbě zákona Praha, 12.1.2012**

Kompetence a vyváženost v odborných grémiích

Jana Musilová

Při sestavování či jmenování odborných poradních či výkonných orgánů a grémií je věcná kompetence nezpochybnitelnou nutnou podmínkou. Často se jako další požadavek uvádí tzv. vyváženost struktury těchto grémií z hlediska řady aspektů (zastoupení institucí či jejich reprezentací, regionální, genderové nebo věkové aspekty, apod.).

Kompetence

Jedině možným postupem vedoucím k tomu, aby odborná i laická veřejnost nabyla přesvědčení o kompetenci potenciálních členů toho kterého grémia, je otevřenost a průhlednost výběrových a jmenovacích procedur založená na veřejných diskusích v odborných prostředích. Bez této otevřenosti, nebo dokonce utajováním některých kroků jmenovací procedury může naopak docházet k efektu opačnému, totiž ke vzniku ať již oprávněné, nebo neoprávněné pochybnosti o odborné kompetenci kandidátů. (Odborně plně způsobilí kandidáti tak mohou být utajovaným postupem poškozováni.)

Vyváženost

Základním aspektem funkce odborných grémií je hned vedle jejich věcné kompetence také jejich nezávislost jak na orgánech, jimiž byla jmenována, tak na partikulárních zájmech skupin, do nichž jednotliví členové svým zařazením, ať již pracovním, nebo podle jiných kritérií, náležejí. „Vyváženost“ z hlediska takového zařazení je v podstatě v rozporu s nezávislostí, a tedy se správným fungováním grémia. Jedině možné je usilovat o „vyváženost“ oborovou, směřující k co nejširšímu pokrytí odborné problematiky, jíž se má grémium zabývat.

Kompetence versus vyváženost

Je třeba upustit od problematičného „skupinového vyvažování“ a soustředit se na takový veřejnosti otevřený výběr odborně způsobilých kandidátů na členství v grémiích, u nichž je evidentní schopnost, vůle a zaujetí pro věc jak takovou a prospěch celku, stejně jako vědomí osobní odpovědnosti za rozhodování v rámci grémia.

Vadné jmenování – Konkurenceschopnost? – Objev na MFF UK a zákon

Libor Pátý

Vadné jmenování

Odvolání a nové jmenování Rady pro výzkum, vývoj a inovace je plné protimluvů. Hlavní tíhu odpovědnosti nese premiér, který navrhl vládě odvolat všechny členy Rady s výjimkou sebe samého. Měl předvídat situaci, která při takovém postupu vznikne s opakovaným jmenováním. Kdyby se byl i sám členství vzdal, nemusel být s dnešním složením Rady sebemenší problém.

Konkurenceschopnost?

Setkáváme se opakovaně s vyhlásováním konkurenceschopnosti našeho státu. Takto vyslovené heslo může být velmi zavádějící, protože konkurence a dosažení její schopnosti je úzce spojena s jistým chováním společnosti, které lze označit jako rvavost, a to jistě nemůže být návodem k cílenému stavu společnosti. A to nejen naší národní společnosti, ale lidské společnosti v globálním slova smyslu. Rvavost lidského společenství je vlastností, která vede k útočnosti skupin i států a nakonec k válečnému stavu. K tomu jistě nechceme směřovat a vybízím všechny ty, kteří si vkládají do úst heslo konkurenceschopnost, zřejmě v dobré snaze, aby podpořili vůli občanů k dobré práci, si uvědomili nebezpečí, které v sobě heslo obsahuje.

Objev na MFF UK a zákon

Právě v těchto dnech na tzv. Strouhalovské přednášce jsme se dozvěděli, že po téměř desetiletém experimentálním úsilí i v zahraničních pracovištích byla potvrzena teorie o raných etapách tvorby molekuly vodíku, kterou vypracoval profesor Jiří Horáček z Ústavu teoretické fyziky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy. Tento objev je dalekosáhlého významu a byl učiněn vědeckým pracovníkem MFF UK bez jakéhokoliv vnějšího působení na vědeckou práci na MFF, a už vůbec ne ze strany představitelů průmyslu. Je snadné si domyslet, jaké nedobré prostředí pro vědeckou práci by vzniklo po přijetí nového zákona o vysokých školách s jeho opatřeními zavádějícími vliv institucemi a osobnostmi stojícími mimo vědu.

[Dopis o vědě a studiu – naše (nejen nynější) krize]

Radimír Novotný

V Praze dne 19.1.2012

Vážený pane profesore,

osměluji se vyhovět Vaší výzvě, abych se písemnou formou vyjádřil k současné vysokoškolské problematice, která je tolik diskutována na nejrůznějších fórech (naše semináře na Akademickém fóru, PRVŠ, ČKR, apod.) – zejména v souvislosti s věcnými záměry Zákona o vysokých školách a Zákona o finanční pomoci studentům. Hodlám se vyjádřit jen k několika málo (spíše obecnějším) aspektům, které, soudím, mají kardinální vliv na fungování celé akademické obce a – konec konců – i na tvorbu obou zmíněných zákonů.

Na posledním XXVIII. Akademickém fóru jsme byli mj. svědky diskuse o legalitě způsobu ustanovení a úkonů současné Rady pro výzkum, vývoj a inovace. Tato diskuse je z právního hlediska nepochybně důležitá, ale, obávám se, že nikoliv zásadní. (Zajisté se totiž vždy nalezne způsob, jak ex post ospravedlnit či nějak „vysvětlit“ a legalizovat kroky k obhájení toho či onoho opatření těch, jimž byla svěřena autorita. ...). Zdá se, že nedorozumění (či spíše nekonsenzus) tkví v tom, že existuje všeobecné přesvědčení, že vědu a chod vysokého školství lze, ba je nutno, přísně institucionalizovat a centrálně řídit prostřednictvím (vedle MŠMT) i dalších statutárních orgánů vlády se silnými politickoekonomickými akcenty (RVVI). Avšak, jakkoliv univerzity náleží do rezortu školství, jsou (anebo by alespoň měly být) svázány **především** s pěstováním vědy (či alespoň odbornosti). Věda je ale příliš vznešená, delikátní a mnohotvárná, na to, než aby se nechala snadno „zmanažovat“. Má totiž svůj étos i duchovní rozměr a nefunguje na povel. Věda rozkrývá samu podstatu věcí a jejich souvislostí, s pokorou se snaží porozumět Božímu stvoření a uspořádání. Je založena na hlubokém poznání a zkušenostech opírajících se především o lidský intelekt, píli, vnitřní poctivost a zodpovědnost. Je objektivní, principiální, zásadní a není důvodem k nadutosti toho, kdo se jí tváří zabývat. Jejím měřítkem je pravdivost, exaktnost a také originalita. Nemůže stát jen na pouhém počítkovém vybavení badatele či jeho rutíně a nemůže být také hodnocena pouze z hlediska okamžité komerční či prestižní využitelnosti nebo ze stanoviska nějakého pomíjivého (módního) trendu.

Vidíme, že existuje zásadní rozpor, pokud jde o očekávání produktu vysokých škol. Idealisté pokládají za primární produkt solidní (tedy spíše hlubší a principiální) vzdělání a předpokládají, že jeho důsledkem se zákonitě stane i dobré uplatnění absolventů na trhu práce při udržení slušné vzdělanostní a kulturní úrovně společnosti. Lidé, kteří se pokládají za tržně orientované pragmatiky a technokraty, požadují naopak vysokoškolské vzdělání jen (či především) jako určitý (i tak už dost nákladný) servis tržního hospodářství a poukazují na to, že všestrannější a hlubší péče o kulturu ducha budoucího absolventa je pouhou nadstavbou, a tedy jen jeho soukromou záležitostí. Domnívají se, že tržními principy lze plánovat a řídit školství i vědu. A jaký je v tomto ohledu současný společenský trend, netřeba blíže analyzovat. ... Pokud jde o mne – a nikomu svoji skepsi nevnucuji – obávám se, že ve společnosti zbavené jakéhokoliv idealismu, opravdovosti a řádu, založené především na toku a rozdělování finančních prostředků (tedy podle dosavadních zkušeností v zásadě na sobectví, nepoctivosti, ješitné ctižádostivosti a nesolidaritě), nemůže s vysokou mírou pravděpodobnosti nic skutečně hodnotného vzniknout, ať je autorita v ní svěřena komukoliv. A vskutku: Není jisté

náhodným zjevem, že naše školství (nejen to vysoké) upadá, což – bohužel – pravděpodobně potvrdí většina vzdělanějších pracovníků starších, řekněme, 60-ti let. [Před více než dvaceti lety pan prezident Havel na adresu končících socialistických poměrů zcela oprávněně hodnotil, že „naše země nevzkvétá“. A můžeme jen smutně dodat, že nevzkvétá dosud, čehož obrazem je mj. právě stav našeho školství. ...]. V souvislosti se shora uvedenými věcnými záměry zákonů se stále více obáváme ztráty či omezení akademických svobod. Těch jsme ale ve skutečnosti začali pozbývat již před nějakými třinácti až osmnácti lety, když jsme byli stále více vtahováni do ekonomických kalkulů a vystavováni kuratele úředních nástrojů. Od té doby nastal nezadržitelný pád, na němž nemohou nic změnit žádná zavádění „pilotních“ opatření, boloňských procesů, žádná zpříšňování grantových, akreditačních, jmenovacích a kdo ví, jakých ještě komisí, ani roztodivné projekty nebo Rady vlády pro to či ono. ...

Říká se, že když je do akademického prostředí vnesen tzv. „zdravý“ konkurenční duch, je to prý prospěšné. Přesvědčil jsem se ale, že takováto soutěživost se spíše zvrhne v nepoctivé soupeření o finanční prostředky, o kariérní růst a další sobecky motivované profity než aby působilo k solidnímu rozvoji. Nepřináší pokoj, dobré kolegiální ovzduší, ani radost z práce. (Soupeřivost proto zcela oprávněně nenáleží k biblicky schváleným mravním hodnotám, jakkoliv jsme pošetile i podvodně přesvědčováni o opaku.) Příznačné přitom je, že v takovéto „soutěživé atmosféře“ bývají přechasto „úspěšné“ spíše osoby odborně i lidsky sotva průměrné, zato světsky (zejména politicky a komerčně) zdatné a ovšem ambiciózní. A tak nápadně přibývá „akademiků“ se srdcem „politikářů“, manažerů a obchodníků spíše než skutečných učenců, přičemž pošetile voláme po konkurenceschopnosti vysokého školství, zatímco by nás měla spíše zajímat prostá opravdovost, jediné která k ní ve skutečnosti vede. Toto vše, tento důsledek soudobého celospolečenského nečasů, však nemůže nemít vliv na jakost akademické obce, která takto postupně devalvována, ba „kontaminována“, ztrácí na své hodnotě i společenské prestiži.

S popisovaným stavem úzce souvisí hodnocení (i oceňování) akademiků a jejich pracovišť (viz tzv. „kafemlejnec“, Metodiky hodnocení výkonů v oblasti V a V, nejrůznější kvantifikační kritéria, atp.). Jeho konstrukt a uplatňování rozhodně nesvědčí o rozlišovací schopnosti distributorů finančních prostředků, poněvadž nebere zřetel na různorodost, a tedy faktickou nesrovnatelnost různých vědních odvětví. Ta se všeobecně liší svojí specifickou oborovostí i specializací, v rozdílnostech pojetí, orientací, metodikou práce i nároky na duševní vybavenost badatele. U aktéra výzkumu prostě nelze ignorovat míru a specifčnost (nevšednost) jeho talentu a schopností. Jsou činnosti – a těch je v „běžných“ odbornostech velká většina – které jsou zastupitelné relativně mnohými, ale existují disciplíny (např. v abstraktních vědách), jež jsou schopny zvládat pouze nemnozí, neboť pronikavý talent je vzácný. A tak se věda od „vědy“ může lišit více než obrazný velbloud od metaforického komára. Tuto skutečnost je ovšem nutno rozlišovat, jinak se při „hodnocení“ dobereme výsledků nejen nespravedlivých, nýbrž i hrubě zkreslených, ba scestných. Prostá kvantifikace plodů vědecké práce nemůže postihnout jejich náročnost, „jemnost“, kvalitu ani originalitu. Je urážlivá. Informuje nás totiž, že ve vědecké obci může nabýt větší vážnosti (i hmotného ocenění) tuctový rutinér, nesolidní kompilátor, či dokonce mazaný kujón, který „se vyzná“, než poctivý a nadaný badatel. Jako by – obrazně řečeno – bylo korektní srovnávat ředkvičky s papoušky, jako by se daly vědecké výsledky počítat na kusy (jako v případě vepřů) či vážit (jako koks)! Nejinak je tomu i v případě „hodnocení“ uměleckých aktivit (sic!). Na tomto místě si nemohu odpustit malou odbočku: Čajkovskij se svými šesti symfoniemi nebo Brahms, který zkomponoval dokonce „pouhé“ čtyři, by museli být podle analogické „výkonnostní kvantifikace“ pouhými břídlily oproti Haydnovi, který jich složil, nemýlím-li se, 105. A přece kulturní svět (při vši úctě) cení více prvých dvou ze jmenovaných komponistů. Uvědomme si také, že ne jeden záslužný badatel z nedávné minulosti by mohl jen stěží dosáhnout současného (a příznějme, soudobou inflací poněkud znehodnoceného) doktorátu, anebo „úspěšně“ vyhovět nějakému

„kritériu“ – kdyby chtěl ovšem zůstat opravdu korektním a poctivým! Duchovní bída současného stavu věcí totiž jistě nespočívá v „neplněních“ nejrůznějších ukazatelů (skrze něž bychom se mohli dohadovat do konce našich pracovních kariér – a nikdy by tomu nebyl konec), ale v nedostatku moudrosti a poctivosti, zato v hojnosti tupého formalizmu a povrchnosti. V tomto odstavci jsem chtěl jenom poukázat na pošetilost, ba jalovost samozvaných tvůrců a „hodnotitelů“ nejrůznějších synteticky vykonstruovaných kritérií kvantity a „kvality“, kteří bývají často více omezenými byrokraty než moudrymi vzdělanci a kteří posuzují záležitosti, které je naprosto přesahují. Neboť hodnotit znamená poučeně, kriticky a spravedlivě vážit, ale v nezměrně široké a pestré paletě lidských činností existují oblasti, kde je hodnocení sotva možné, ba i snad poněkud opovážlivé, není-li ovšem hodnotitelem sám Vševědoucí a Spravedlivý.

Nezdravé klima v akademické sféře pak úzce souvisí s ohromnými finančními ztrátami, které však mnohdy nebývají dostatečně vyváženy faktickou užitečností. Jako by dnes bylo důležitější dobrat se finančních zdrojů (na zahraniční cesty, odměny, vybavení kanceláří, atd., atp.) spíše než solidních výsledků. ... Avšak získat finanční zdroj již samo o sobě znamená značnou byrokratickou zátěž, která stojí mnoho energie a času – a musí znamenat obvykle i dobré konexe, neboť jak to funguje v celospolečenském měřítku (korupce), tak tomu nepochybně bude i v rezortu vědy a školství. ... Prostě, (v zásadě nepříjemné) přetěžování akademických pracovníků administrativou i jejich (pro změnu příjemná) zahálka plynoucí z případně získaných zdrojů na tzv. „vědeckou turistiku“ a podobné profity musí mnohdy téměř úplně časově eliminovat jejich tvůrčí potenciál. Kolik tedy času může zbývat tvůrčímu pracovníku na dobrou odbornou a pedagogickou činnost, je-li takto blokován (i pokoušen „zajímavými oportunitami“)? K dalšímu pracovnímu tříštění přispívají také nejrůznější kumulativní funkce a aktivity akademiků, které ale již hraničí s přímým konfliktem zájmů. (Nedávno jsme od pana prof. Fialy slyšeli, že to vše může docela dobře zvládat a že je to tak dnes vlastně úplně normální a běžné. ...). Nepřipomíná shora uvedená a již hluboce „zabudovaná“ praxe jakousi obdobu tunellingu, byť snad (pro laiky) latentního, jež je ale v dnešním akademickém světě pokládána za naprosto legitimní, a tedy akceptovatelnou, ačkoliv je ve skutečnosti sotva přínosná? Nikdy jsem osobně nevěřil a nevěřím tomu, že je možno v tvůrčí intelektuální sféře úspěšně vykonávat více souběžných aktivit, neboť dobrá práce žádá „celého člověka“.

Představa (či spíše vůle) vrchnosti, že si totiž mají vysoké školy na svůj provoz jaksi (při)vydělat samy (nejrůznější formy shánění peněz jako je např. školné, spolupráce s výrobou, zajišťování sponzoringu, apod.), není moudrá, poněvadž fakticky tříští úsilí univerzit a ve finále nutně povede k odklonu od jejich výsostného poslání, totiž **především vyučovat a bádát**. Stát by měl usilovat o skutečnou, nikoliv pouze „tabulkovou“ či „papírovou“ jakost produktů svých vysokých škol, avšak té nelze dosáhnout ani formálností, ani polovičatostí. Tyto neblahé fenomény by ale školám skutečně hrozily, kdyby se k univerzitám přistupovalo především jako k podnikajícím subjektům a bez ohledu na jejich společenskou výjimečnost. ... Vedení státu má prostě neoddiskutovatelnou morální odpovědnost za pěstování vzdělanosti i kulturnosti svých obyvatel.

Akademičtí pracovníci nemusejí být nutně přepláceni. Měli by být důstojně (zajisté poněkud nadprůměrně) honorováni, ale měli by se věnovat **plně a pokojně** svému oboru, aniž by byli nuceni vyztužovat si svůj rodinný rozpočet jakýmsi sobotáles nebo dokonce souběžným podnikáním. Neměli by být vystavováni kvůli nejapné administrativy, neúměrným disproporcím, nahodilostem a pocitům nestability. Koho tedy zajímá poznávání či pedagogická činnost, spokojí se se svým údělem a rád mu dá přednost před lukrativnějším vyděláváním peněz. Kdo touží po moci či tenduje ke zbohatnutí, jistě nevydrží dlouho a odejde do politiky anebo podnikat a konečně, kdo zjistí, že ho badatelská práce přestává uspokojovat anebo na ni nestačí, beztak jí zanechá. Je ale bezpodmínečně třeba **skoncovat s** dnes tolik běžným

fixlováním, pokud jde o publikování prací (dělení jedné práce na více bezvýznamných publikací, kompilování a variování na jedno téma bez přidané hodnoty, násobné publikování téhož, podezřele vysoký počet spoluautorů na nicotných článcích, předem domluvená vzájemná citovanost, atd., atp.), ukázněně omezovat zhusta zbytečné (a nákladné) zahraniční cesty a zbraňovat dalším nepoctivostem, ať už „průhledným“ či nikoliv. [Nemůže zajisté překvapit, že se stále častěji setkáváme s nechutí mnohých akademiků současné publikace vůbec číst (sic!), ví-li se, jak obyčejně „vznikají“! A morálně nepřijatelné (a ovšem i neúčinné) je, snižujeme-li se k tomu, tyto praktiky akceptovat, jen abychom „nějak obstáli“!] Obhajoba akademických gradů by se měla opírat především, ne-li výhradně, o **jakost** předložených prací, nikoliv o četnost a úplnost jakýchkoliv (beztak většinou nerealistických) „sazebníků“. A podobný režim je žádoucí i v případě studujících. Kantor by měl mít dostatek času dobře se jim věnovat a získávat je pro obor. Studenti by se pak ale měli **plně** (anebo alespoň především) **věnovat studiu** (jak to bylo ještě přednedávnem běžné), a nerozptylovat se plytkou zábavou ani nutností přivýdělnku na studia. [Budou-li si studenti opravdu muset v důsledku zavedení školního přivýdělnku na svoje VŠ studium – a jeho současná jakost není, jak víme, ve srovnání s nedávnou minulostí právě nejlepší –, jak se má potom zvyšovat vzdělanostní úroveň absolventů, budou-li tito olupováni o poslední rezidua svého času i energie? Ve výsledku – namísto dřívějšího bezplatného a lepšího vzdělání si budou muset kupovat vzdělání horší, čímž stát přenese část své zodpovědnosti na chudnoucí obecný lid! To pokládám za hanebnost. A nestoudností je i tvrzení, že školné je nutno zavést za účelem zvýšení kvality studia!!! (Jako by tedy nešlo o „záplatování“ rozpočtu rozkradeného státu, ale vlastně o ušlechtilý počin!!!) Prosim, přečtěte si k tomu Izaiáše : 20 a 21 a také Izaiáše 10 : 1 a 2.] Příliš často je slyšet nadsázka (a je to opravdu vždy jen nadsázka?), že akademici předstírají, že vyučují a věnují se vědě, zatímco studenti předstírají, že studují. ... Avšak celá akademická obec je do takovýchto tendencí do značné míry, byť snad nepřímou, manévrována; zdá se totiž, že komerční a byrokratické nepochybně živěné **požadavky** na ni jsou **nerealistické**. Fond národního talentu se totiž více méně všude řídí podle rozdělení blízkého se představám Gausse, Laplacea či Pearsona. A politika státu to má respektovat. Očekávat tedy, že téměř každý výzkumník (a navíc pokud možno zhusta) bude přicházet se zásadními (a hlavně snadno zpeněžitelnými) objevy, je pošetilé. Proměnlivá, popř. též relativně malá či přechodná badatelská úspěšnost musí být samozřejmě v režii státu a je únosným rizikem. Naproti tomu klid na solidní a soustředěnou práci je bezpodmínečně nutný a obvykle se i vyplácí – poctivým a systematickým budováním oboru, originální školy či pracoviště je ohromným počinem k vytvoření potenciálu, který dříve či později ovoce přinese. A argumentace, že je to snad nákladným luxusem, je opovážlivá, ba ničemná, uvědomíme-li si, co a kolik se v tomto státě vinou korupce a neschopnosti za cca dvaadvacet let ztratilo. Veřejnost i její špičky by měly pochopit, že vysoké školství musí **prioritně sloužit poznávání a rozvoji kritického myšlení**. Teprve jeho principiálnost (neboli vědět spíše „proč“ než „jak“) může být dobrým základem pro rozvoj kultury státu i jeho hospodářství. Neboť pouhá informovanost ještě neznamená vzdělání! [Doporučuji na tomto místě esej Konrada Paula Liessmanna „Teorie nevzdělanosti“.] V tomto smyslu je třeba navrátit se pokorně k myšlence tzv. „drobné poctivé práce“ každého jednoho z nás tak, jak to kdysi formuloval TGM. (Mimochodem, v souvislosti s tímto jménem je zde vhodné uvést, že již před cca 90ti lety poukazoval na mravní krizi ve společnosti. Jakkoliv lesklém a nadutém, nelze stavět. Měli bychom tedy usilovat o lepší klima než je toto, totiž o stav, který přestane připomínat Andersenovu pohádku „Císařovy nové šaty“. Investice do poctivé vzdělanosti je možná drahá, ale je, soudím, jedině možná. A ještě snad k tomuto tématu moji osobní poznámku: Vzpomínám si, že za mých studií, v časech hluboké normalizace, se obrátila malá skupina univerzitních profesorů na dr. G. Husáka s varováním, že nezamezí-li se prosazování režimu

loajálních (a tedy nepříliš čestných) ale jinak netaalentovaných lidí na místa vysokoškolských učitelů a vědeckých pracovníků, dojde později k velkým celospolečenským škodám. (A propos, nejsme v současnosti tak trochu aktéry dozvuků oněch dříve předpověděných škod na akademické obci?). Byli (pochopitelně) oslyšeni a, myslím, i odstaveni. Co se domníváte, nemohla by se jevit naše současná situace v některých rysech (byť v poněkud jiném gardu) podobně? Nebudeme rovněž oslýcháni? Jedna z definic svobody by mohla znít asi takto: „Svoboda je stavem ducha individua nebo společnosti, který je založen na jistotě, že je možné se skutečně účinně a bez rizika sankcí bránit něčemu, co je nemravné, neúčinné a škodlivé“. Nuže, jsme opravdu ve smyslu této definice svobodni?

Předpokládám, že z dikce tohoto listu je zřejmé, že i já se obou „věcných záměrů Zákonů o ...“ velmi obávám. Neprospějí, poněvadž **nejsou užitečné ani slušné**. Kdyby se skutečně prosadily, vedlo by to k dalšímu prohloubení „industrializace“ výuky i „proletarizace“ vědy, k ještě větší neopravdovosti a povrchnosti, tolik typické pro dnešní dny, nehledě na rizika ekonomického tunelování škol. Není se co divit, že akademická obec – v souvislosti s prosazováním obou věcných záměrů – nedůvěřuje současné politické elitě, pokud jde o její moudrost, prozíravost a čestnost. Naprostá a všeobecná ztráta důvěry se totiž stala v tomto státě již trvalým fenoménem, který činí život v něm stále obtížnějším a nekvalitnějším. ... Snad měla akademická obec – někdy v počátcích svého oklešťování – naleznout vyšší míru obezřetnosti a statečnosti (sic!) k uhájení si důstojnějšího postavení. Možná, že část z nás se nechala oklamat lákavými vyhlídkami a možnostmi (kariéry, odměňování, „příležitosti“, cesty, a to – se značnou nedisciplinovaností v tom všem, ovšemže), ale neuvážily se důsledky. ... (Zde si nemohu odpuštit poukaz na biblický verš Galatským 6:7). Avšak kořen neradostného stavu věcí je nutno spatřovat především v adorování peněz (1. dopis Pavla Timoteovi 6 : 10). Zdá se mi nepochybné, že na vině nejsou zdaleka jenom nekvalifikované a „divoké“ nápady politiků a úředníků (ti ostatně nebývají ani myslitelé, ani morálními vzory), nýbrž i mravní nedostatky v akademické obci samé; je skutečně ponižující, do jakých pozic (a z jakých pohnutek) jsme se všeobecně dostali a co vše jsme byli a stále ještě jsme ochotni akceptovat. Mnozí z nás jednali dost nepoctivě na to, aby „obstáli“ a „dosáhli svého“, ale stále ještě dost „pocitivě“ na to, aby se nestali „napadnutelnými“ a mohli si namlouvat, že jsou ctihodní. Obávám se, že znovunabytí sebeúcty (některých z nás) a skutečné důstojnosti i vážnosti našeho stavu (obecně) je během na předlouhou trať. Skutečné zlepšení současného stavu totiž netkví v přijmutí navrhovaných reformních zákonů, ani v novelizaci zákona původního, dokonce ani v nepřijetí žádného úředního či politického opatření, ale jediné v obecné mravní obrodě společnosti, tedy i mnohých z nás. Tomuto žádoucímu hnutí (vedoucímu ke kýžené konsolidaci a univerzálnímu „zklidnění“) by měl ovšem stát všemožně umožňovat průchod za naší ochotné, upřímné a všeobecné spolupráce. Je-li to však reálné, kdo ví, neboť společnost je již příliš nemocná. ... A tak, kéž by se na ni nedal parafrázovat text psaný u Kazatele 1 : 15!

Tož, tolik jsem považoval za užitečné, pane profesore, Vám sdělit. Vidíte, že nedovedu navrhnout žádná brilantní strategická či taktická politickoekonomická opatření, poněvadž v nich řešení opravdu nespátřuji; skutečnost bývá totiž prostá, nesofistikovaná. Samozřejmě můžete tento komentář podle Vašeho uvážení předat i ostatním pánům kolegům z našeho semináře, zejména pak panu prof. Pátému, panu prof. Zahradníkovi, panu prof. Viktorovi, atd.

S hlubokou úctou a srdečným pozdravem

Radimír Novotný